T.C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
LİSANS ÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ

21. YÜZYILDA İNGİLİZ OKULU'NUN KÜRESELLİĞİ

HAZIRLAYAN
İPEK ARAL

DANIŞMAN
PROF. DR. RAMAZAN GÖZEN

İSTANBUL 2023

İÇİNDEKİLER

Giriş 2
İngiliz Okulunu Kavramları ve Yöntemini Anlamak 3
İngiliz Okulu'nun Uluslararası İlişkiler Teorilerine Katkısı: Uluslararası Toplum 9
İngiliz Okulu ve Sosyal İnşacılık Arasındaki Farklar 11
21. Yüzyılda İngiliz Okulu'nun Küreselliği 12
Sonuç 14
Kaynakça 15

GİRİŞ

Uluslararası ilişkilerin genel teorileri, konuların neden ve nasıl işlediklerini açıklamaya çalışan temel mekanizma ve itici güçleri tanımlar. 20. Yüzyıl çerçevesinde uluslararası ilişkiler çalışmalarının ve paradigmalarının merkezi Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. ABD'nin kısa dönemli pratiklere odaklı uluslararası ilişkiler yaklaşımına eleştirel yaklaşan 1. Kuşak İngiliz Okulu temsilcileri Herbert Butterfield, Martin Wight, Adam Watson ve Hedley Bull 2. Dünya Savaşı sonrasında Britanya Uluslararası Politika Kuramı Komitesi çatısı altında İngiliz Okulu teorisini geliştirmişlerdir. İngiliz Okulu isminin ima ettiğinin aksine sadece İngiliz siyaset bilimcilerin teorisi değildir. Hatta Komitenin çalışmalarını Martin Wight'ın ölümünden sonra derleyen ve kendi katkılarıyla teorileşmesini sağlayan Avusturalyalı siyaset bilim insanı Hedley Bull'dur. Aynı dönem içinde E. H. Carr, C. A. W. Manning ve F. S. Northedge gibi çok önemli İngiliz kuramcılar İngiliz Okula katılmamışlardır. Kurucu düşünürlerin çalışmalarının ortak bir gelenek ve bir kuram olarak sayılması, 1980'lerde sosyal inşacılığın yükselmesinden sonra gerçekleşmiştir. Kurama, "İngiliz Okulu" ismini veren makale, geleneğin temsilcilerini eleştiren Roy E. Jones tarafından yazılmıştır. (Ağkaya, 2016). İngiliz Okulu'nun ikinci kuşak temsilcileri normatif ve yapısalcı kanat olarak ikiye ayrılmıştır. Normatif dayanışmacılar J. Vincent, Tim Dunne, Nicholas Wheeler, Andrew Linklater, normatif çoğulcular Robert Jackson ve James Mayall'dır. İkinci kuşağın yapısalcı kanadında ise Barry Buzan, Richard Little, Hidemi Suganami, Andrew Hurell yer almaktadır. (Devlev ve Özdamar, 2010) İngiliz Okulu 1980'lerde belirli bir görüşte birleşen akademisyenlerden oluşan ve nesilden nesile aktarılan bir miras görüntüsünden 1990'larda daha gevşek ve küresel bir ağ ile nesilden nesile bir akademisyenler zinciri haline gelmiştir. (Buzan, 2015) İngiliz Okulu kendisine getirilen bütün eleştirilere, kısıtlılıkları ve zayıflıklarına rağmen uluslararası ilişkilerde artık bütün dünyanın ciddiye aldığı bir paradigmadır. (Dunne, 2021) Bu makale Avrupa merkezli İngiliz Okulu'nun 21. Yüzyılda küresel perspektifteki duruşunu anlamaya çalışacaktır. Bu analizi yaparken ilk başta İngiliz Okulu teorisinin ana kavramları, yöntemi, uluslararası ilişkiler literatürüne kattığı uluslararası toplum kavramı ve teorinin sosyal inşacılık ile arasındaki farklar incelenerek, 21. yüzyılın çok merkezli, çok kültürlü küresel dünyasına yaklaşımı ele alınacaktır.

#ingilizokulu #uluslararasıtoplum #ortayol #çoğulculuk #dayanışmacılık #inşacılık

İNGİLİZ OKULU'NU ANLAMAK; ARGÜMANLAR, KAVRAMLARI VE YÖNTEM

İngiliz Okulu'nun kurucu düşünürlerden Wight ve Bull ağırlıklı olarak kuramsallaşmaya, Butterfield ve Watson tarihsel yöntemle çözümlemelere yönelmiştir. Wight ve Bull eserlerinde tarihsel-felsefi, Butterfield ve Watson ise genel olarak klasik tarihsel metodu kullanmışlardır. Kurucu düşünürlerin uluslararası siyasetin tarihsel bağlamda, ampirik yaklaşımdan uzak, yorumlamacı ve özellikle son dönemlerde normatif bir perspektifle anlaşılabileceği görüşünde olup, bu yöntemi çalışmalarında uygulamışlardır. (Ağkaya, 2016) 1990'lar sonrasında şekillenen İngiliz Okulu literatüründe ise iki tarihsel proje bulunmaktadır. Birinci proje Martin Wight ve Adam Watson tarafından geliştirilen birbirleriyle ve Avrupa örneği ile karşılaştırılabilecek uluslararası toplum örneklerine, ikinci proje ise tarihsel gelişim formatındaki Avrupa (Westphalia) uluslararası toplumunun oluşumuna bakmaktadır. Burada ana tema, 15. Yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa uluslararası toplumunun kendi kültürel dokusundan tüm dünyaya hakim olacak şekilde yayılması ve bunun sonucunda doğan sorunlar olmuştur. Yayılma hikayesi, klasik Westphelia uluslararası toplumunun beş kurumuna büyük önem vermiştir; savaş, diplomasi güç dengesi, uluslararası hukuk ve büyük güç yönetimi. Bu kurumlara sonradan egemenlik ve milliyetçilik de katılmıştır. İngiliz Okulu, yayılma hikayesi ile küresel anlamda mevcut uluslararası toplumu yaratırken, eşitsiz ve haksız yönetimden kaynaklanan düzen ve adalet sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. (Buzan, 2015)

Martin Wight ve Hedley Bull'un eserlerinden hareketle İngiliz Okulu'nun ideolojik sınırları dört madde ile tanımlanabilir; 1. Uluslararası ilişkilerin birincil oyuncuları egemen devletlerdir, 2.Uluslararası ilişkilerde iki ya da daha fazla devletin aralarında ilişki olduğu ve birbirlerinin kararlarına yeterince etki edebildikleri sürece bir devletler-sistemi vardır, 3. Uluslararası sistem anarşiktir ve anarşi ortak hükümet olmaması anlamına gelir, 4. Uluslararası sistemde devletler ortak çıkarları ve değerleri çerçevesinde kendilerini sınırladığını düşündükleri ilişkileri düzenleyen ortak kurallar ve birlikte yürütülen kurumların oluşturduğu bir 'uluslararası toplum' içinde var olurlar. (Devlen ve Özdamar, 2010)

İngiliz Okulu uluslararası ilişkilere yönelik beş temel varsayım ve önermeler üzerinden hareket eder (Serdar, 2015);

1. Uluslararası İlişkiler, insan ilişkilerinin bir koludur ve bundan dolayı da özünde bağımsızlık, güvenlik, düzen ve adalet gibi temel değerleri barındırır.

2. Uluslararası İlişkilere yaklaşım tarzı insan odaklı olmalıdır. Uluslararası sistemin işlemesi insanlara dayanır, bu yüzden de kendi siyasi sistemleri adına karar alan ve kararları uygulayan kişiler, yani liderler ve diplomatlar ve onların hareketleri incelenmelidir.

3. Uluslararası sistem anarşiktir ve bu realitenin de kabul edilmesi gerekir. Ancak, dünya siyaset düzeni kendine özgü kuralları, normları, kurumları ve rejimleri olan bir anarşik toplumdur ve bu kurallar devlet adamları tarafından dış politika yapım aşamasında kullanılırlar.

4. Uluslararası toplumun varlığı toplumlar arasında daha geniş işbirliğine yol açacaktır. Çünkü uluslararası toplumun varlığı kabul edilmediği zaman bu tür bir işbirliğinden de bahsedilemez.

5) Uluslararası siyasette düzen, kurumları ve rejimleri kuvvetlendirerek, yani güç dengesinin, diplomasinin, uluslararası hukukun gereklerinin uygulanması ile elde edilir.

Kavramlar

İngiliz Okulu teorisi üç kilit kavram etrafında inşa edilmiştir: İlk kavram *uluslararası sistem*dir. (Hoobes/Machiavelli/realizm) Kavram devletler arasındaki güç siyaseti ile ilgilidir, uluslararası anarşi, yapı ve süreçlerini uluslararası ilişkiler teorisinin merkezine koyarken devlet ontolojisine dayanır ve kavramı pozitivist epistemoloji, materyalist ve rasyonel metodoloji ve yapısal teorilerle ele alınır. İkinci kavram *uluslararası toplum*dur (Grotius/rasyonalizm) veya devletler sistemi veya devletlerarası toplum veya devletler toplumu, devletler arası karşılıklı çıkar ve kimliklerin kurumsallaşması ile ilgilidir. Devletler ortak norm ve kurallar ile şekillendirdikleri ve devamlılığını sağladıkları bir uluslararası toplum içinde var olurlar. Devletler sisteminin nasıl işlediğine dair sosyal unsur realizmin ham anarşi mantığıyla ele alınmalıdır. İngiliz Okulu'nda ana odak uluslararası toplumdur ve uluslararası sistemle paralel olarak devlet ontolojisine dayanırken genellikle inşacı epistomolojiyle ve tarihsel yöntemlerle ele alınır. Üçüncü kavram ise *dünya toplumu*'dur (Kant/devrimcilik). Bu kavram devlet sisteminin aşkınlığını bireyleri, devlet-dışı örgütleri ve nihai aşamada da küresel kitleye, küresel toplumsal kimlik ve düzenlemeleri odağına alır. Devrimcilik evrenselci kozmopolitanizmin şekilleri ile ilgilidir. Bu yaklaşım normatif siyaset teorisi ile daha çok bağlantılıdır ve devlet ontolojisinde dayanmadığı açıktır ama mevcut ulus-ötesi unsur çerçevesinde tamamen birey ontolojisine de dayanmaz. Bull, Wight'ın üç geleneğe yönelik görüşlerini Machievellicilerin "kan, demir ve ahlak dışılık insanları" kurgusu, Grotiuçuların "hukuk, düzen ve sözünde durma

insanları" kurgusu, Kantçıların "yıkıcı, özgürleştirici ve misyonelik insanları" kurgusu şeklinde özetler.(Buzan, 2015)

İngiliz Okulu'na göre bu üç unsur sürekli bir birliktelik ve karşılıklı etkileşim içindedir. İngiliz Okulu düşüncesine göre Machievellici sistem yaklaşımı ile Grotiuscu toplum yaklaşımı uluslararası ilişkilerde merkezi rol oynamış, dünya toplumu yaklaşımı kenarda kalmıştır. İngiliz Okulu yazınının en özgün kavramı olması nedeniyle uluslararası toplum kavramına Okul literatüründe diğer iki kavrama kıyasla daha fazla öncelik verilir. (Buzan, 2015)

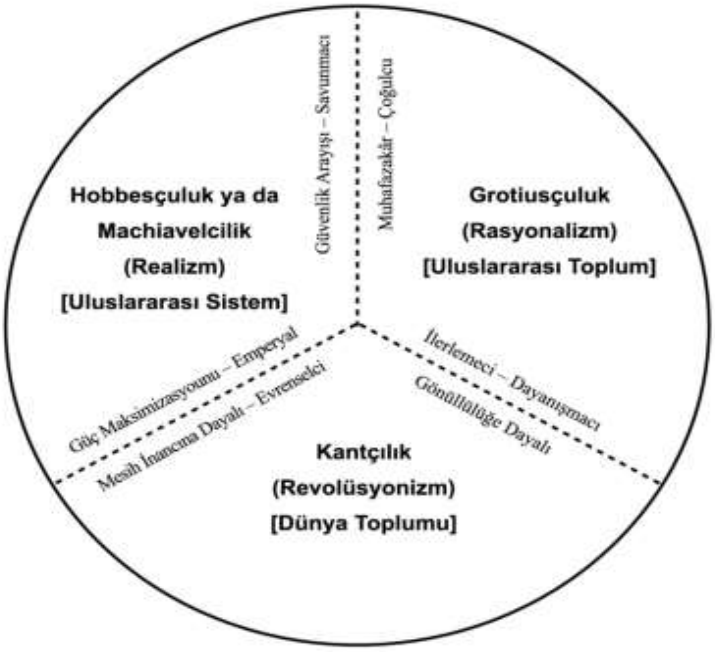

Kaynak: Klasik İngiliz Okulu Üç Gelenek Yaklaşımı (Buzan, 2016)

Bu genel çerçevenin içerisinde üç kavram çifti İngiliz Okulu'nun çekirdek söz dağarcığını oluşturur. Birinci kavram çifti, *Birinci- ve ikinci-tertip toplumlardır*. Birincil-tertip toplumların üyeleri bireylerdir. Devletler gibi sosyoloji tarafından ihmal edilmiş ikinci-tertip toplumların aktörleri İngiliz Okulu'na göre uluslararası ilişkilerin ana araştırma konusudur. İkinci kavram çifti, *çoğulculuk* ve *dayanışmacılıktır*. Bull tarafından normatif tartışmaları yapılandıran merkezi kavramlar olarak İngiliz Okulu literatürüne katılmıştır. Çoğulculuk, egemenlik ve müdahale etmeme ilkelerinin, kültürel ve siyasal çeşitliliği kontrol altına alıp, statüko eğilimli devletler arası düzenin sürsürmeye yarayan, devlet merkezli ilişkilerin toplulukçu eğilimini temsil eder. Dayanışmacılık ise devletler sistemini ya başka bir ilişki tarzıyla aşma ya da onu birarada var olma mantığından paylaşılan projeler mantığına ilerletme eğilimini temsil eder.

Dayanışmacılar adalet olmadan düzenin arzulanamayacağına ve sürdürülemeyeceğini belirtir. Dayanışmacılık ve çoğulculuk, birbirine karşıt ve birbirini dışlayıcı iki kavram olarak görülmemelidir çünkü yukarıda yer alan grafikte görülebileceği üzere bu iki kavram rasyonalist uluslararası toplumun realist ve devrimcilikle sınır bölgelerini tanımlar ve böylece İngiliz Okulu'nun üç geleneğini birbirine bağlamak adına araçsal bir görev üstlenir. Üçüncü kavram çifti *birincil ve ikincil kurumlardır*. İngiliz Okulu için kurum, bir toplum ya da camiada tesis edilmiş gelenek, hukuk veya ilişki biçimidir. Birincil kurumlar ise uluslararası toplumun üyeleri arasındaki ortak kimlikle ilgilidir, tarih boyunca devletler nerede bir uluslararası toplum oluşturduysa orada bulunabilir. Klasik Westphalia seti egemenlik, ülkesellik, güç dengesi, savaş, diplomasi, uluslararası hukuk ve büyük güç iradesi, milliyetçilik, insani eşitlik ve piyasa gibi ortak kimlik ölçütleri olarak sayılabilir. İkincil kurumlar ise uluslarası toplumun belirli işlevsel amaçlara hizmet etmesi için devletler arasında bilinçli olarak tasarlanmış Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi hükümetler arası düzenlemelerdir. (Buzan, 2015)

İngiliz Okulu'nun kendisine özgü önemli bir diğer kavram *medeniyet standardıdır.* Kavramın kaynağı on dokuzuncu yüzyılda devletler ve halklar arasında yapılan "medeni", "barbar" ve "vahşi" gibi hiyerarşik ayrımlardır. Bu terimlerin oluşturduğu standartlar Avrupalı ve daha sonradan Batılı uluslararası topluma giriş için bir geçiş kapısı olarak kullanılmış olsa da 1945 sonrasında bu tür kaba sınıflandırmalar nazik uluslararası söylemde hemen hemen ortadan kaybolmuştur. Ancak uluslararası ilişkilerde çeşitli kulüplere katılımın koşulları, küresel ekonominin yürütümü ve insan hakları etrafındaki söylemlerin büyük bir kısmında medeniyet standardı kavramı halen varlığını korumaktadır. (Buzan, 2015)

İngiliz Okulu'nun Adam Watson tarafından icat edilen *raison de systeme* kavramı ise "sistemi işletmenin kazançlı olduğu" şekilde tanımlanır. Bu kavram çoğulculuk ve dayanışmacılık arasındaki çekirdek tartışmanın bir özeti olarak Batı Uluslararası İlişkiler Teorisinin realizim merkezinde yer alan *raison d'etat* (devletin yüksek çıkarları için halktan gizli şekilde yaptığı yasa dışı işler) fikrine zıttır ve İngiliz Okulu'nu diğer teorilerden ayıran duruşu özetler. (Buzan, 2015)

Yorumsamacı Araştırma Yöntemi

Matematiksel teknikleri ve yaklaşımları ile neorealizmin babası sayılan Kenneth Waltz İngiliz Okulu'nun çalışmalarının değerli olduğunu ancak bit teori sayılamayacağını ileri sürmüştür. Onun pozitivist yaklaşımına göre bir teori tam olarak neyi kasdettiğine ve bilgiyi nasıl ürettiğine dair titiz açıklamalar getirebilmelidir. Ancak İngiliz Okulu bu yeterlilikte değildir. Waltz'ın bu çıkışına cevap olabilicek nitelikteki yorumsamacı bir metodolojiyi Hedley Bull 1972'de yayınlamıştır; Ona göre İngiliz Okulu'nun yorumsamacı araştırma yönteminin dört disiplini vardır. Birinci disiplin *uluslararası ilişkilerin inceleme* konusudur. Uluslararası ilişkiler 'küresel siyasal sistem' yani devletlerle birlikte bölgeleri, kurumları, hükümetler dışı örgütleri, ulus-ötesi ve ulus-altı grupları, bireyleri ve geniş insanlık camiası hakkında bir genel önermeler gövdesi oluşturmakla ilgilidir. İngiliz Okulu bu aktörler arasındaki bağlantıların ve etkileşimlerin doğurduğu kalıpları ve karmaşık değişimleri yorumsamacı bir teori anlayışıyla ele almaktadır. Ancak bu anlayış Waltz gibi pozitivistlerin 'test edilebilir hipotezler' görüşüyle uyuşmamaktadır. İkinci disiplin *tarihsel anlayışın önemidir*. Akademik bilginin her zaman tarihsel derinlik taşıması gerektiği, hukuk ve güç dengesi gibi uluslararası toplumun kurumlarının da tarihsel farklı anlayışlar bağlamında incelenmesinin insan hakları diplomasisinde aktörler açısından farklı öncelikler doğuracağını vurgular. Üçüncü disiplin *değerlerden kaçış olmamasıdır*. Değerlerin farkında olmak, onları eleştirel inceleyemeye almak ve incelenecek konuların seçiminde dünyaya ilişkin olgusal gerçekleri değerlerimizden ayırmamak gerekir. Diğer taraftan bu süreçte akademisyenler bağımsız konumunu korumalıdır. Bull bu kapsamda özellikle akademisyenlerin siyasi amaçlar kovalamasının, uygulayıcıların ilgisini çekecek araştırmaları tercih etmelerinin, konunun bütünlüğüne ve genel akademik girişime büyük olasılıkla zarar vereceğini söyler. Dördüncü disiplin *uluslararası ilişkilerin normatif bir girişim olmasıdır.* Bull dünya siyasetindeki merkezi sorunu hem düzenli hem de adaletli bir uluslararası toplum biçiminin nasıl inşa edileceği eksenine yerleştirirken normatif sorgulama yapan uluslarası ilişkiler teorisyenlerinin devlet pratiğine yakın durması gerektiğini belirtir. Kendi başına normatif fikirler önemli değildir. Önemli olan uygulamacıların uygulama sürecinde inandığı ve uygulamaya çalıştığı fikirlerdir. Bu da alınan kararlar ve değerler bağlamında aktörlerin çoğu kere uzlaştırılamaz olduğunu ve korkunç tercihler yapılmak zorunda kaldığını anlamayı içerir. (Dunne, 2021)

Dunne (2021)' göre İngiliz Okulu'nun yorumsamacı metodolojisi kullanılarak uluslararası ilişkilerde aktörlerin ne söyledikleri, nasıl öğrendikleri veya uyguladıkları, hangi koşullar

altında rasyonel davrandıkları, doğruyu söyleyip söylemedikleri, bunun nasıl anlayabileceği ve farklı davranmak için hangi seçeneklere sahip oldukları gibi sorular cevaplandırılabilir. Buzan (2015) İngiliz Okulu'nu teorik ve yöntemsel olarak eklektik ya da "çoğulcu" olduğunu ve bu teorik ve yöntemsel eklektisizm bilinçli planlamadan ziyade tesadüfi bir gelişme olduğunu belirtir.

Uluslararası ilişkileri pozitivist analizler ve neden-sonuç bağlamında incelemeye çalışan Amerikan Uluslararası İlişkileri, aynı konuları tarihsel bakış açısı ve sosyolojik şekilde değerlendiren İngiliz Okulu'nun yöntemleri, teorik duruşu ve uluslararası ilişkiler disiplinin içindeki konumunu tartışmaktadır. Hedley Bull uluslararası ilişkilerde öncelikli konuma gelmeye başlayan pozitivist (bilimsel) yaklaşım ve yöntemlere 1966'da *davranışsalcılık* adı altında karşıt duruşunu sergilemiştir. Materyal nedensellik, sisteme dair çalışmalara uygunken toplumlar ancak dahilinde aktörlerin bilinci ve ahlaki nitelikleri vasıtasıyla anlaşılabilir. İngiliz Okulu, karşılaştırmalı ve gelişimsel tarihsel çalışmalarında değişik zaman ve mekanlar arasında yapısal karşılaştırmalar yapıp genel örüntüler bulmaya çalışırken düşünsel akımlar, ilişki kuralları, aktörlerin niyetleri ve bu unsurların birbirleriyle etkileşimlerinden doğan normatif gerilim ve sorunlar gibi sosyal dinamiklerin analizi ile daha fazla ilgilidir. İngiliz Okulu teorik ve yöntemsel olarak eklektik ya da çoğulcudur. Bu duruş Okulun uluslararası bütünü oluşturan uluslararası toplum, uluslararası sistem ve dünya toplumu üçlemesi ile yakından ilişkilidir. İngiliz Okulu, liberal, realist ve marxist yaklaşımların birbiriyle uyuşmaz paradigmalar olduğunu kabul etmez. Kendi *raison de systeme* anlayışı doğrultusunda bir genel teori sentezlenmesi taraftarıdır. İngiliz Okulu'nun uluslararası ilişkiler görüşü realist ve liberallere göre daha berlirsiz ve karmaşıktır. Diğer teoriler gibi İngiliz Okulu da devletle başlar ama uluslararası ve dünya toplumu, birincil kurumlar ve *raison de systeme* kavramları aracılığıyla her ikisinden daha derin ve daha sosyal bir uluslararası düzen vizyonu ortaya koyar. Birincil kurumlar fikri İngiliz Okulu'nun önemli temsilcisi Wigth'ın realist ve liberal teoriler arasında bir *via medya – orta yol* olma iddiası ile daha öteye taşınır. İngiliz Okulu geleceğe dair çeşitli vizyonlar önerebilir. Düzen ve adalet arasındaki denge iyiye ya da kötüye gidebilir ve hangi yöne gittiğinin kararı gözlemcinin normatif duruşuna bağlıdır.(Buzan, 2021) Düzen ve adalet arasındaki gerilimler ilerlemenin yeterince gerçekleşmediğinin de bir göstergesidir ve Bull'a göre düzen adaletten önce gelir. (Linenlater, 2019)

İNGİLİZ OKULU'NUN ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNE KATKISI; ULUSLARARASI TOPLUM

Bull'a göre tüm toplumlar şiddeti sınırlandırmak, mülkiyet haklarını korumak ile sözleşme ve anlaşmaları uyulmasını sağlamak amacı ile düzenlemeler yapar. Bunlar uluslararası düzenin de temelleridir. Ona göre devletler kuvvet kullanımını sınırlandırmaya, mülkiyeti, saygıyı temin etmeye ve birbirleriyle ilişkilerinde güveni korumaya herhangi bir ortak kültür, dil, din veya yaşam tarzı adına değil bu üç ortak çıkar için isteklidir. Söz konusu çıkarlar uluslararası toplumun nihai temelidir. Bull bu çerçevede uluslararası sistem ile uluslararası toplum ayrımını yapar. Bir 'uluslararası sistemi' iki veya daha fazla devletin aralarında yeterli ölçüde bağlantı kurması ve birbirlerinin kararlarını yeterince etkileyerek bir bütünün parçası olması gibi harekette zorlanmasıyla kurulur. (Linklater, 2019) Bull'un klasik tanımına göre uluslararası toplum ise ortak çıkarların ve değerlerin bilincinde olan bir grup devletin, kendilerine birbirleriyle ilişkilerinde ortak bir kurallar demeti ile bağlı olarak algılamaları ve ortak kuralların işleyişini paylaşmaları anlamında bir toplum kurduklarında hayata geçer. (Dunne, 2021) Bu ayrım Bull'un uluslararası toplumun nasıl geliştiğine dair açıklamalarının temelini oluşturur. (Linklater, 2019)

Dunne (2021) uluslararası toplumun ilk kilit unsurunu egemen devletlerle sınırlı üyeliğin benzersiz karakteri olarak alır. Egemen devletlerin birbirini tanıması bir kimlik ilişkisi adına temel nitelikte olup tanınma uluslararası toplumun inşasındaki ilk adımdır. Uluslararası toplumun genişlemesinin tarihi, içerme ve dışlanmanın değişen sınırlarının tarihidir. Örneğin Çin Ocak 1942'ye dek egemen bir devlet olarak kabul edilmez. İngiliz Okulu perspektifinden Çin 1849 Nanking Anlaşması'ndan 1942'ye kadar devletler sisteminin bir parçasıdır ancak uluslararası toplumun bir parçası değildir çünkü Çin ve Batı aynı paylaşılan değerler ve kurumların parçaları olduklarına inanmamışlardır. Ancak Linklater'a (2019) göre Bull kendilerini aynı medeniyetin üyesi olarak görmeyen devletler arasında düzenin var olabileceğini iddia etmiştir. Onun diplomatik kültür olarak adlandırdığı şeyin ortaya çıkışı için tek gereken bir arada varoluşa dönük pragmatik ihtiyaçtır. İngiliz Okulu için uluslararası toplumda ikinci husus bir devlet için hareket etmenin ne anlama geldiği ve hareketi devlet adına kimin tarafından yapilacağıdır. Devlet, temsilcileri ya da memurları aracılığıyla hareket eder. Devletin diplomatik kültürünü temsil eden dış politika eliti uluslararası toplumun gerçek aktörleridir.(Dunne, 2021)

Egemen devletler uluslararası toplumun asli ancak tek üyesi değildir. Örneğin Birleşmiş Milletler gibi hükümetler dışı örgütlerin bu topluma kural dışı bir şekilde üye oldukları söylenebilir. Uluslararası toplumun üyeliği ile ilgili diğer bir önemli kural dışılık egemen haklardan sıklıkla ekonomik veya güvenlik nedeniyle taviz verilmesidir. Örneğin post-kolonyal devletler uluslararası toplum tarafından tanınmalarına rağmen içeride etkili bir yönetim sürdürememeleri nedeniyle aslen yarı egemendir ve bu durum çatışma veya dış askeri müdahale dönemlerinde egemenlik ayrıcalıklarının uluslararası bir kurum veya işgalci otorite tarafından geçici şekilde askıya alınmasına neden olur. Çağdaş uluslararası toplumda sözkonusu vesayet sisteminin adı 'geçici yönetim' olarak değiştirilmiştir. İngiliz Okulu'na göre uluslararası toplumdaki aktörlerin ticaret, seyahat özgürlüğü gibi bir takım asgari ortak çıkarlara sahip olması gerekir. Bu bağlamda ekonomik karşılıklı bağımlılık ne kadar yüksek olursa, devletlerin yakınlaşan çıkarlarını ve amaçlarını hayata geçirmeleri için kurumlar geliştirme olasılıkları da o derece artar. (Dunne, 2021)

Ulus devletler uluslararası toplumun temel gayelerini korumak açısından benzer bağlılıkları sahiptir ancak uluslararası düzenin anarşik yapısı nedeniyle her devlet vatandaşlarına nasıl davranacaklarını belirten 'temel kurallar' ve bu kuralların nasıl oluşturulduğu, yorumlandığı ve uygulandığını belirleyen 'ikincil kurallara' sahiptir. Kuralları devlet adına merkezi kurumlar yapar. (Linklater, 2019) Devletlerin içinde bulunduğu çoğulcu uluslararası toplumdaysa kurumsal çerçeve devletlerin serbestliğine ve aralarındaki düzenin korunmasına yöneliktir. Söz konusu çoğulcu düzende İngiliz Okulu'nun kurumlar olarak adlandırdığı, düzeni sürdürmeye yardım eden ve yüzyıllar içerisinde değişim gösteren uygulamalar olan büyük güçler, sınırlı savaş ve güç dengesine vurgu yapılmaktadır. Ancak düzenin gerekliliğine vurgu yapan çoğulcu yaklaşım son yüzyıl boyunca devletler arası savaşların sürmesi, egemenlik normlarına rağmen saldırgan devletlerin tutum değiştirmemesi, devletçi elitlerin kendi yurttaşlarını şiddetli biçimde istismar etmesi gibi olumsuz durumların yaşanmasına engel olunamaması nedeniyle eleştirilmiştir. Bu nedenle Bull gibi bazı İngiliz Okulu temsilcileri insan hakları gibi büyük insanlık toplumunu birbirine bağlayan evrensel değerlerin çoğulcu kurallar ve kurumlardan daha derin olduğunu belirterek insan hakları bekçiliğini yapmak olarak tanımlanan dayanışmacı uluslararası toplumu tanımlamışlardır. Adalete odaklanan dayanışmacılık uluslararası toplumun bir uzantısıdır ve düzene odaklanan çoğulculukla farklılaştığı nokta değerlerin içeriğinde, kural ve kurumların karakterindedir. Değerler açısından dayanışmacı bir toplumda bireylerin temel hakları vardır ve uluslarası toplumun üyelerinin bu hakları korumak için zor kullanarak müdahale etme görevleri vardır. Ancak Bull dayanışmacılığın insan hakları

ilkelerinin zorlamayla kabul ettirilmesini uluslararası düzeni zayıflatma riski bulunduğu için tehlikeli bulur. (Dunne, 2021)

İNGİLİZ OKULU ve SOSYAL İNŞACILIK ARASINDAKİ FARKLAR

Dunne'a göre İngiliz Okulu uluslararası ilişkilerde sosyal inşacılık ana akım haline gelmeden önce inşacıydı. Ancak İngiliz Okulu'nu uluslararası sistem ve pozitivist epistemolojiye saplantısı olan Amerikan Uluslararası İlişkileri nezdinde sosyal inşacılık ana akımının saygı duyulabilir ve anlaşılır kıldığı açıktır. İngiliz Okulu'nun sosyal inşacılığı besleyen en önemli katkısı Alexander Wendt'in Hobbesçu, Lockçu ve Kantçı uluslararası toplum türlerine ait üç gelenektir. Hidemi Suganami, İngiliz Okulu ile Wendt'in inşacılığı arasında devlet merkezlilik, topluma dair aşağıdan-yukarıya teori ve makro sosyolojik yaklaşımın bulunduğu pek çok paralellik görürken, Dunne da sosyal yapının özneler arası inşası fikrine bağlılık bakımından inşacılık ile İngiliz Okulu arasında paralellik görür. Buzan'da İngiliz Okulu üçlüsünü yeniden formüle ederken Wendt'in fikirlerini kullanmıştır. (Buzan,2015)

İngiliz Okulu ile sosyal inşacılık arasında kökenleri, yaklaşımları, yöntemleri ve normatif tartışmalara yönelik tutumları açısından farklar vardır. Önemli farklarından ilki kökenleridir. İngiliz Okulu'nun ana kökleri tarih, siyaset teorisi ve uluslararası hukuk iken inşacılık epistemoloji ve yöntem tartışmalarından doğmuştur. Diğer taraftan yaklaşımsal olarak İngiliz Okulu'nun düzen ve adaletle bağlantılı çoğulcu/dayanışmacı tartışmalarıyla açıkça normatif bir tutum alma yönündeki istekliliği sosyal inşacılıkta görülmez. Ancak inşacılar da İngiliz Okulu'nu yöntemsel olarak sorunlu bulur. İngiliz Okulu inşacılar gibi oluşumcu nedenselliğe vurgu yapmaz. Örneğin birincil kurumların uluslararası düzeni nasıl oluştuduğuna dair bir nedensellik sunmaz. İngiliz Okulu'nun temsilcilerine göre dünya toplumu devletler toplumun normlarını önemli oranda şekillendirmektedir. Ole Weaver da İngiliz Okulu'nu üç geleneğin arasındaki etkileşimlerin açık uçluluğu ve çözümsüz türden etik tartışmaları ele alabilmesi bakımından sosyal inşacılığa göre avantajlı olduğunu savunur. Uluslararası toplumun kurumlarına yaklaşım biçimleriyle de İngiliz Okulu ve sosyal inşacılar farklıdır. İngiliz Okulu tarihsel kurumsal çerçeve ile mevcut uluslararası toplumları ortaya çıkartır. Wendt'in sosyal yapı anlayışı ise Hobbesçu, Lockçu ve Kantçı basit modeller ile düşman, rakip ya da dostların ilişki biçimleri çerçevesinde kabaca bir perspektif sunar. İngiliz Okulu'nun birincil kurumları devletler arası topluma dair Wendt'ten daha ayrıntılı bir resim sunar. (Buzan, 2015)

21. YÜZYILDA ANA TARTIŞMALAR EKSENİNDE İNGİLİZ OKULU'NUN KÜRESELLİĞİ

Uluslararası ilişkilerde bütüncül yaklaşımı ile İngiliz Okulu gerek yöntemsel gerekse içerik bakımından realizm, liberalizm, marxizm ve inşacılıkdan farklıdır. Normatif ve tarihsel yapısal unsurları birlikte incelemesi İngiliz Okulu'nun ani gelişen konuları rahatlıkla ele alabilmesini sağlarken, uluslararası sistem ve toplumların yapısı, evrimi konularından kaynaklı sorunların incelenmesine de imkan verir. Tarihe olan güçlü bağlılığı sayesinde diğer uluslararası ilişkiler teorilerine göre sömürgecilik sonrası etkileri analiz etmeye daha yatkındır ve bu nedenle kültürel ve maddi olarak çok merkezli bir dünyayı ele alma konusunda daha etkilidir. Bu nedenle İngiliz Okulu son yıllarda küresel olarak dağılmış bir etkinlik haline gelmiştir. (Buzan, 2015)

İngiliz Okulu uluslararası toplumun çok dinli ve çok mezhepli olabileceğini, farklı yönetim yaklaşımları ve kültürlere sahip devletleri içeribileceğini öne sürerken diplomasinin amaçlarından birini de karşılıklı anlamayı desteklemek ve birbirinin niyetlerini anlayarak ortak bir zeminde buluşmak olarak tanımlar. Bu kapsamda Wigth anayasal yönetime bağlı olan Avrupalı toplumlarının güç mücadelelerindeki sınırlamayla ilgili olan uluslararası toplumun kurulmasında kilit rol oynadığını belirtir. Diğer taraftan dünya toplumunun her geçen gün artan çok kültürlü ve çok dinli karakteri de uluslararası toplumun düzeninin karmaşık ilişkilerini anlamaya dönük İngiliz Okulu'nun çabasının değerini gösterir. Çeşitlilik ve farklılık hoşgörüsü uluslararası toplumun ayakta kalması için hayati derecede önemlidir. Özellikle Avrupa devletler toplumu sonrası bir dünya için bu çeşitlilik ve hoşgörü vurgusu daha fazla geçerlidir. Örneğin Bull, Batılı liberallere temel insan hakları anlayışlarının Batılı olmayan halklara fazla çekici gelmediğini hatırlatır. Görüldüğü üzere İngiliz Okulu en başından itibaren uluslararası ilişkilerdeki özgünlüğünü sağlayan 'normatif' ve 'kurumsal' unsurlara yönelik hassasiyeti ve analizlerine devam etmektedir. (Linklater, 2019)

Buzan (2015) İngiliz Okulu için son dönemde vurgunun Batı-dışı sesleri, perspektifleri ve deneyimleri daha fazla devreye sokacak şekilde Batı'nın hikayesinin sömürgecilik sonrası revizyonu üzerine olduğunu belirtir. Batı ile batı-dışının karşılaşması iki taraflı değerlendirilmeli ve emperyalizm/sömürgecilik kurumu ile modern uluslararası toplumun kurgulanışı sürecindeki zorlama ve eşitsizliklerin daha açık ve net ele alınmalıdır. Bu yaklaşım İngiliz Okulu'nu doğru anlatmak kadar yaklaşımların küresel takipçileri üzerindeki etkileri

açısından da önemlidir. Yayılma, İngiliz Okulu'nun temel argümanıdır. Dünyanın bügüne nasıl geldiği, mevcut sorunların nasıl başladığı üzerine hikaye Batılıların tarafından oluşturulmuştur. Zhang'in (2014) belirttiği gibi İngiliz Okulu küresel hale geldikçe bu sürece yeni dahil olanlar da kendi hikayelerini sürece katmak isteyecektir. İngiliz Okulu bu çabayı teşvik edecektir. Asyalılar söz konusu karşılaşmanın kendi taraflarını anlatmaya başlamıştır ancak ABD hikayede hala zayıf temsil edilmektedir.

Buzan (2015) klasik İngiliz Okulu'nun küresel düzeydeki uluslararası toplumun gelişme sorunlarına olan ilgisi nedeniyle bölgesel düzeyi arka plana ittiğini, ancak 'diğerlerinin yükselişi' ve 'Batı'nın güç ve etkisindeki göreli düşüşle' birlikte İngiliz Okulu'nun bölgesel uluslararası topluma olan ilgisinin arttığını belirtmiştir. Örneğin Doğu Asya'daki bölgesel uluslararası toplumun tutarlılık ya da tutarsızlık derecesini, yerel devletlerin Batılı merkezle bütünleşme/yabancılaşma ve anlaşma/anlaşamama durumlarıyla ilişkilendirmiştir. Milliyetçilik, insani eşitsizlik, egemenlik, diplomasi ve belirli noktaya kadar da uluslararası hukuk ve piyasa gibi konularda küresel geniş bir ortak zemin oluşturulduğunu, fakat bölgelerin kültürel ve bölgesel eğilimlere uygun olarak birbirlerinden farklılaşmak isteyeceklerini belirtmektedir. Ona göre merkezin bir parçası olmasına rağmen Avrupa Birliği bölgesel farklılaşma sürecinde bir lider olarak görülebilir. Buzan'a göre bölgesel uluslararası toplum hakkındaki tartışmalar İngiliz Okulu içerisinde ön plana çıktıkça, küresel düzeydeki uluslararası toplumun genel yapısı ve doğası hakkındaki tartışmalar da daha netleşecektir.

İngiliz Okulu disiplini sadece İngiltere değil artık Çin, Hindistan, Latin Amerka ve dünyanın başka yerlerinde gelişmekte ve her geçen gün daha küresel hale gelmektedir. İngiliz Okulu, uluslararası ilişkiler disiplinini, konunun küresel doğasıyla daha uyumlu hale getirmek sürecinin bir parçasıdır ve parçası olmaya devam edecektir.(Buzan, 2015)

SONUÇ

Uluslararası İlişkiler teorilerinde realizm ile liberalizm arasında bir *orta yol* olarak nitelendirilen İngiliz Okulu kuramsal olarak realizm/uluslararası sistem, rasyonalism/uluslararası toplum ve devrimcilik/dünya toplumu geleneklerini sentezleyerek eklektik, özgün bir çerçeve yaratmıştır. Okul uluslararası ilişkiler disiplininin hem pozitivist hem de normatif şekilde çözümleme ve anlamaya çalışmış, 'uluslararası toplum' kavramını uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırmıştır. İngiliz Okulu ontolojik olarak devlet merkezci analizler yaparken uluslararası sistemlerin nasıl uluslararası toplumlara dönüştüğünü tartışmıştır. Uluslararası toplumda düzen ve adalet arasındaki ikilemi başta okulun kurucularından Bull ve diğer temsilcileri tarafından tartışılmıştır. Düzen-adalet ikilemini tartışan ikinci kuşak İngiliz Okulu temsilcileri normatif kanadı oluşturmuştur. Normatif kanat ise dayanışmacılar ve çoğulcular olarak ikiye ayrılmıştır. Dayanışmacılar insan haklarına, çoğulcular devletin haklarına öncelik vermiştir. Son dönemde yapısalcı İngiliz Okulu temsilcileri ise sosyal yapısalcı bir yaklaşımla günümüzün küreselleşme olgusu gibi önemli konuları irdelemiştir. İngiliz Okulu'na getirilen en önemli eleştirilerden biri olan Avrupa merkezliliği genişletmek üzere özellikle 21. Yüzyılda küresel perspektif, farklı yönetim biçimleri, çok kültürlülük, batı-dışı sesler günümüz temsilcilerinin önemli çalışma alanları haline gelmiştir. İngiliz Okulu ABD'nin hakimiyetindeki uluslararası ilişkiler literatürüne 2. Dünya Savaşı'ndan sonra farklı bir nefes katmıştır. Bu süreçte en üzüntü verici konu sosyal inşacılığın parlaması ile birlikte tetiklenerek net varlığını "İngiliz Okulu" adı ile uluslararası ilişkiler literatürüne geç kalmış şekilde tanımlamış ve ABD nezdinde halen rüştünü tam ispat edememiş olmasıdır.

KAYNAKÇA

Buzan, B (Eylül 2015). *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu*. (1. Basım). (Özdemir, H, Çev.). Röle Akademik Yayıncılık Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi (2015)

Dunne, T. (2021). İngiliz Okulu. T. Dunne, Milja K., Steve S. (Ed), Musa C. (Çev). *Uluslararası İlişikerde Teoriler* (1. Baskı, 159-183) içinde. TED Matbaacılık

Linklater, A. (2019). İngiliz Okulu. Scoot B., Adrew L., Richard D. (Ed.). Uluslararası İlişkilerde Teoriler (5. Baskı, s 123-153) içinde. Küre Yayınları

Devlen, B. Ve Özdamar, Ö. (2010) *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu Kuramı: Kökenleri, Kavramları ve Tartışmaları.* Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, Cilt 7, Sayı 25 (Bahar 2010), s. 43-68.

Ağkaya, O. (2016), *İngiliz Okulu ve Uluslararası Toplum Düşüncesi*, SBF Dergisi, Cilt 71, No.4, s 1059-1089

Serdar, İ (2015), *Neorealizm, Neoliberaizm, Konstraktivizm, İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış,* The Journal Of Europe - Middle East Social Science Studies ISSN: 2149-6439, July, 2015, Volume: 1, Issue: 1, s:14-38